

USTANOWIENIE JURYSDYKCJI KRAJOWEJ PRZEZ WDANIE SIĘ W SPÓR

na podstawie rozporządzenia
Bruksela I bis

Bartosz Wołodkiewicz

USTANOWIENIE JURYSDYKCJI KRAJOWEJ PRZEZ WDANIE SIĘ W SPÓR

na podstawie rozporządzenia
Bruksela I bis

Bartosz Wołodkiewicz

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 1 grudnia 2019 r.

Bartosz Wołodkiewicz, nr ORCID: 0000-0002-3571-4615

Recenzenci

Dr hab. Paweł Grzegorzczak, prof. UAM

Dr hab. Agnieszka Laskowska-Hulisz, prof. UMK

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Bąk

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni[♥]

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-297-3

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	17
Rozdział I	
Jurysdykcja krajowa – zagadnienia podstawowe	33
1. Pojęcie jurysdykcji krajowej	33
2. Jurysdykcja krajowa a autonomia woli stron	44
3. Jurysdykcja krajowa ustanowiona przez wdanie się w spór w systemie przesłanek procesowych	50
4. Jurysdykcja krajowa a właściwość sądu	53
Rozdział II	
Natura prawna ustanowienia jurysdykcji krajowej na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012	61
1. Wprowadzenie	61
2. Uwagi prawnoporównawcze	63
2.1. Wdanie się w spór jako podstawa jurysdykcji krajowej w porządkach prawnych państw- założycieli Unii Europejskiej	65
2.2. Ocena natury prawnej ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór w Niemczech, Austrii i Szwajcarii	72
2.2.1. Natura prawna ustanowienia jurysdykcji krajowej w ocenie dawnej doktryny niemieckiej	72

2.2.2. Ocena rozwiązań niemieckich w dawnej doktrynie Austrii i Szwajcarii.....	77
2.2.3. Natura prawna ustanowienia jurysdykcji krajowej w ocenie współczesnej doktryny niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej.....	83
2.3. Wnioski.....	85
3. Spór o naturę prawną ustanowienia jurysdykcji krajowej na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012	88
3.1. Normatywne źródło sporu.....	89
3.2. Stanowiska doktryny prawa.....	100
3.2.1. Teoria umowy.....	100
3.2.2. Teoria prekluzji	104
3.2.3. Inne stanowiska doktryny.....	109
3.3. Ewolucja poglądów Trybunału Sprawiedliwości	112
3.4. Ocena natury prawnej ustanowienia jurysdykcji krajowej na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012	119

Rozdział III

Zakres zastosowania art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012.....	123
1. Uwagi ogólne.....	123
2. Stosunek do innych aktów prawnych	124
3. Element zagraniczny	129
4. Terytorialny i czasowy zakres zastosowania	134
5. Przedmiotowy zakres zastosowania	136
5.1. Pojęcie sprawy cywilnej.....	136
5.2. Stosowanie art. 1104 § 2 k.p.c. oraz art. 1110 ¹ k.p.c. a przedmiotowy zakres zastosowania rozporządzenia nr 1215/2012	143
6. Podmiotowy zakres zastosowania	147
6.1. Uwagi ogólne.....	147
6.2. Podmiotowy zakres zastosowania art. 24 rozporządzenia nr 44/2001	150
6.3. Podmiotowy zakres zastosowania art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012.....	158

Rozdział IV

Wdanie się w spór jako podstawa jurysdykcji krajowej.....	161
1. Uwagi ogólne.....	161
2. Pojęcie wdanía się w spór	162
3. Zakwestionowanie jurysdykcji krajowej.....	174
3.1. Zarzut niewłaściwości międzynarodowej.....	174
3.2. Zakwestionowanie jurysdykcji krajowej a podniesienie innych zarzutów.....	182
4. Chwila wdanía się w spór	186
4.1. Założenia	186
4.2. Chwila wdanía się w spór w świetle Kodeksu postępowania cywilnego	190
4.3. Pierwsza obrona pozwanego w postępowaniach <i>ex parte</i>	199
4.4. Pierwsza obrona pozwanego a rozpoznanie zarzutu potrącenia oraz powództwa wzajemnego.....	207
4.5. Pierwsza obrona pozwanego w postępowaniu zabezpieczającym	214
5. Element podmiotowy wdanía się w spór.....	224
5.1. Status strony postępowania	224
5.2. Wdanie się w spór przez przedstawiciela pozwanego...	227
5.3. Wdanie się w spór przez współuczestnika.....	232
5.4. Wdanie się w spór przez uczestnika postępowania nieprocesowego.....	236
5.5. Wdanie się w spór przez interwenienta ubocznego.....	243
6. Jurysdykcja krajowa na podstawie wdanía się w spór po przekształceniu postępowania	249
6.1. Podmiotowe przekształcenia postępowania.....	249
6.2. Przedmiotowe przekształcenia postępowania	261
7. Niedopuszczalność ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór ze względu na jurysdykcję wyłączną.....	272

Rozdział V

Jurysdykcja krajowa na podstawie wdaniasię w spór w systemie norm jurysdykcyjnych rozporządzenia

nr 1215/2012	279
1. Ochrona strony słabszej.....	279
1.1. Wprowadzenie	279
1.2. Dopuszczalność ustanowienia jurysdykcji przez wdaniasię w spór w sprawach z udziałem strony słabszej	284
1.3. Obowiązek pouczenia	289
1.4. Sankcja naruszenia art. 26 ust. 2 rozporządzenia nr 1215/2012	293
1.5. Wnioski	297
2. Wdaniasię w spór a zawarcie umowy jurysdykcyjnej	298
2.1. Ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdaniasię w spór w razie wcześniejszego zawarcia umowy jurysdykcyjnej	298
2.2. Ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdaniasię w spór w razie zawisłości sporu przed <i>forum</i> <i>prorogatum</i>	303
3. Wdaniasię w spór a ustanowienie właściwości miejscowej.....	310
4. Badanie jurysdykcji krajowej w razie wdaniasię w spór	318
4.1. Sposób badania	318
4.2. Mechanizm badania jurysdykcji krajowej według rozporządzenia nr 1215/2012.....	321
4.3. Wpływ wdaniasię w spór na badanie jurysdykcji krajowej.....	328
4.4. Badanie jurysdykcji krajowej w postępowaniach <i>ex parte</i>	332
5. Wdaniasię w spór w systemie podstaw odmowy uznania bądź wykonania orzeczenia	336

Wnioski	349
Begründung der internationalen Zuständigkeit durch die rügelose Einlassung gemäß der Brüssel Ia-Verordnung (<i>Zusammenfassung</i>)	363
Bibliografia	379

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty normatywne

aZPO	-	austriacki Kodeks postępowania cywilnego z 1895 r. (w brzmieniu obowiązującym)
belgijski PPM	-	belgijski Kodeks prawa prywatnego międzynarodowego
CPC	-	francuski Kodeks postępowania cywilnego z 1975 r.
IPRG	-	szwajcarska federalna ustawa – Prawo prywatne międzynarodowe z 1987 r. (w brzmieniu obowiązującym)
Kodeks/k.p.c.	-	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.)
Kodeks z 1930 r./k.p.c. z 1930 r.	-	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (uwaga: przepisy są przywoływane w brzmieniu tekstu jedn.: Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934; chyba że odmiennie zaznaczono w tekście)
konwencja brukselska	-	Konwencja z 27.09.1968 r. o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. WE L 299 z 1972 r., s. 32)
konwencja lugańska z 2007 r.	-	Konwencja z 30.10.2007 r. o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 339, s. 3)
konwencja lugańska z 1988 r.	-	Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzona w Lugano z 16.09.1988 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132)

- Norma Jurysdykcyjna/ JN – austriacka ustawa o wykonywaniu sądownictwa i właściwości zwyczajnych sądów w sprawach cywilnych z 1895 r. (Jurisdiktionsnorm – JN) (w brzmieniu obowiązującym)
- nZPO – niemiecki Kodeks postępowania cywilnego z 1877 r. (w brzmieniu obowiązującym)
- rozporządzenie nr 2019/1111 – rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z 25.06.2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (Dz.Urz. UE L 178, s. 1)
- rozporządzenie nr 2016/1104 – rozporządzenie Rady (UE) 2016/1104 z 24.06.2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich (Dz.Urz. UE L 183, s. 30)
- rozporządzenie nr 2016/1103 – rozporządzenie Rady (UE) 2016/1103 z 24.06.2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych (Dz.Urz. UE L 183, s. 1)
- rozporządzenie nr 2015/848 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 141, s. 19)
- rozporządzenie nr 1215/2012 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona) (Dz.Urz. UE L 351, s. 1)
- rozporządzenie nr 650/2012 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107)

- rozporządzenie nr 4/2009 – rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z 18.12.2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.Urz. UE L 7 z 2009 r., s. 1)
- rozporządzenie nr 1896/2006 – rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399, s. 1)
- rozporządzenie nr 2201/2003 – rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie WE nr 1347/2000 (Dz.Urz. UE L 338, s. 1)
- rozporządzenie nr 44/2001 – rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. WE L 12 z 2001 r., s. 1)
- rozporządzenie nr 1347/2000 – rozporządzenie Rady (WE) nr 1347/2000 z 29.05.2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków (Dz.Urz. UE L 160, s. 19)
- sZPO – szwajcarski Kodeks postępowania cywilnego z 2008 r.
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13)

Organy orzekające

- BAG – Bundesarbeitsgericht (niemiecki Federalny Sąd Pracy)
- BGH – Bundesgerichtshof (niemiecki Federalny Trybunał Sprawiedliwości)
- LG – Landgericht (niemiecki Sąd Krajowy)

OGH	-	Oberster Gerichtshof (Sąd Najwyższy Republiki Austrii)
OLG	-	Oberlandesgericht (niemiecki Wyższy Sąd Krajowy)
SA	-	Sąd Apelacyjny
SN	-	Sąd Najwyższy
Trybunał Sprawiedliwości/TSUE	-	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej/Europejski Trybunał Sprawiedliwości

Czasopisma i publikatory

ADR	-	ADR. Arbitraż i Mediacja
AJCL	-	American Journal of Comparative Law
ALJ	-	Austrian Law Journal
CMLR	-	Common Market Law Review
CPH	-	Czasopismo Prawno-Historyczne
EPS	-	Europejski Przegląd Sądowy
EuZW	-	Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
FamRZ	-	Zeitschrift für das gesamte Familienrecht
GŁA	-	Głos Adwokatów
GŚ	-	Głos Sądownictwa
GPR	-	Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union
ICLQ	-	International and Comparative Law Quarterly
IJPL	-	International Journal of Procedural Law
IPRax	-	Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht
JPIL	-	Journal of Private International Law
KPP	-	Kwartalnik Prawa Prywatnego
MoP	-	Monitor Prawniczy
MPP	-	Monitor Prawa Pracy
NJW	-	Neue Juristische Wochenschrift
NP	-	Nowe Prawo
NPN	-	Nowy Przegląd Notarialny
NZA	-	Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht
OSN	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNC	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich

OSPika	-	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	-	Palestra
PHZ	-	Prawo w Handlu Zagranicznym
PiP	-	Państwo i Prawo
PPC	-	Polski Proces Cywilny
PPPM	-	Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
PS	-	Przegląd Sądowy
Rabelsz	-	Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
Rej.	-	Rejent
RIW	-	Recht der Internationalen Wirtschaft/Außenwirtschaftsdienst des Betriebs-Beraters
RLR	-	Rutgers Law Review
RPEiS	-	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	-	Studia Cywilistyczne
SI	-	Studia Iuridica
SP	-	Studia Prawnicze
SPP	-	Studia Prawa Prywatnego
Zb. Orz.	-	Zbiór Urzędowy Orzeczeń Sądu Najwyższego (do 1939 r.)
ZVglRWiss	-	Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft
ZZP	-	Zeitschrift für Zivilprozess
ZZPInt	-	Zeitschrift für Zivilprozess International

Inne

BGBL.	-	Bundesgesetzblatt (Dziennik Urzędowy Republiki Federalnej Niemiec)
Dz.U.	-	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE/WE	-	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej/Wspólnot Europejskich
RGBl.	-	Reichsgesetzblatt (Dziennik Urzędowy Rzeszy Niemieckiej)
UE	-	Unia Europejska

WSTĘP

Ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór zakłada niewłaściwość sądu do rozstrzygnięcia sprawy w momencie wszczęcia postępowania. Pod pojęciem jurysdykcji krajowej rozumie się współcześnie zagadnienie właściwości sądów danego państwa do rozpoznania przedstawionej im sprawy ze względu na istnienie odpowiedniego powiązania między tym państwem a sprawą. Relewantne w ramach danej regulacji normatywnej powiązanie jest wyrażone w łączniku normy jurysdykcyjnej i może przybrać postać podmiotową (m.in. miejsce pobytu, miejsce zamieszkania lub obywatelstwo strony) lub przedmiotową (m.in. miejsce powstania lub wykonania zobowiązania, miejsce położenia rzeczy). System łączników o charakterze obiektywnym może zostać uzupełniony przez poddanie z woli stron sprawy pod jurysdykcję krajową (łącznik subiektywny). W każdym z wymienionych przypadków jurysdykcja krajowa istnieje już w chwili wszczęcia postępowania. W tym stanie rzeczy ujawnia się specyfika ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór. Stworzenie jurysdykcji krajowej następuje wraz z pojawieniem się pozwanego przed sądem, a więc dopiero w toku postępowania. Traktowanie jurysdykcji krajowej jako przesłanki warunkującej wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia implikuje z kolei wniosek, że aż do wdania się w spór trwa stan niedopuszczalności rozpoznania sprawy. Postępowanie może się jednak toczyć, ponieważ wdanie się w spór sanuje niewłaściwość przez stworzenie powiązania między państwem *forum* a sprawą, które uzasadnia jej rozpoznanie i rozstrzygnięcie. Pod tym względem ustanowienie jurysdykcji krajowej wykazuje podobieństwo do instytucji prawa procesowego, które pozwalają sądowi na pominięcie uchybień procesowych, jeżeli strony nie wytknęły ich we właściwym terminie. Z wdaniem się w spór zwi-

zany jest jednak skutek dalej idący, ponieważ następuje wykreowanie właściwości sądu. Zachowanie pozwanego skutkuje prorogacją, a więc rozszerzeniem jurysdykcji krajowej poza jej zakres wynikający z ustawy. W ramach regulacji normatywnej można przyjąć, że jurysdykcja krajowa istnieje także wtedy, gdy pozwany wda się w spór.

Przedmiotem rozważań w niniejszej publikacji jest instytucja ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór w kształcie określonym w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 351, s. 1). W tytule monografii użyto zwyczajowej nazwy tego rozporządzenia – „rozporządzenie Bruksela I bis”, która podkreśla związek z postanowieniami konwencji brukselskiej i zastępowanym rozporządzeniem nr 44/2001, określanym z kolei jako „rozporządzenie Bruksela I”.

W europejskim prawie procesowym cywilnym jurysdykcję krajową na podstawie wdaniasię w spór unormowano po raz pierwszy w art. 18 konwencji brukselskiej. Przyjęta wówczas konstrukcja została utrzymana w rozporządzeniu nr 44/2001 i uzupełniona w obowiązującym rozporządzeniu nr 1215/2012. Rozwiązanie to stanowi wzorzec dla innych aktów europejskiego prawa procesowego cywilnego; zostało przeniesione do art. 5 rozporządzenia nr 4/2009, a mechanizm wdaniasię w spór uzupełnia podstawy jurysdykcji krajowej w art. 9 rozporządzenia nr 650/2012 i art. 10 ust. 2 rozporządzenia nr 2019/1111. W 2008 r. analogiczną podstawę unormował także polski ustawodawca w art. 1104 § 2 k.p.c.¹; przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie w razie zawarcia przez strony umowy derogującej jurysdykcję sądów polskich (art. 1105 § 6 k.p.c.) oraz w niektórych sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym (art. 1110¹ k.p.c.). Uzasadniało to objęcie przedmiotem rozważań konstrukcji o charakterze wzorcowym, zarówno dla europejskiego prawa procesowego cywilnego, jak i dla prawa polskiego.

¹ Ustawa z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 234, poz. 1571.

Wybór przedmiotu rozważań wynikał z zainteresowania wpływem procesowej autonomii stron na jurysdykcję krajową. O ile zagadnienie umów jurysdykcyjnych zostało już w polskiej doktrynie prawa procesowego cywilnego wszechstronnie omówione, o tyle zagadnienie stanowiące temat pracy nie było dotychczas przedmiotem opracowania monograficznego. W nauce polskiej temat ten jest rozważany jedynie ubocznie. Opracowania całościowe powstały natomiast w nauce niemieckiej i szwajcarskiej, lecz odnoszą się do konwencji brukselskiej i konwencji lugańskiej z 1988 r.² Istniała zatem potrzeba przedstawienia opracowania uwzględniającego zarówno zmiany normatywne w europejskim prawie procesowym cywilnym, jak i perspektywę prawa polskiego.

Uzasadnieniem dla podjęcia tego tematu jest znaczenie obrotu prawnego z państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Sądy polskie już od wielu lat ustalają jurysdykcję krajową na podstawie rozporządzenia nr 1215/2012 i poprzedzających je aktów prawnych. Jednak w dalszym ciągu ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór wywołuje w orzecznictwie sądowym rozbieżności, wątpliwości i trudności interpretacyjne. Niezbędne wydaje się więc wyjaśnienie szeregu kontrowersyjnych zagadnień powstających w związku ze stosowaniem art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 w postępowaniu cywilnym prowadzonym na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Właściwe zrozumienie analizowanej normy i jej znaczenia dla badania jurysdykcji krajowej ma również istotne znaczenie praktyczne. Przeprowadzona analiza dowodzi bowiem, że ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór sprzyja sprawności postępowania, ponieważ pozwala sądowi, przed którym pozwany podjął obronę i nie zakwestionował jurysdykcji, uznać się za właściwy na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012, nawet jeżeli właściwość międzynarodowa wynikałaby z innych przepisów rozporządzenia.

² S. Schulte-Beckhausen, *Internationale Zuständigkeit durch rügelose Einlassung im Europäischen Zivilprozessrecht*, Bielefeld 1994; C. Götz, *Der Gerichtsstand der rügelosen Einlassung im Zivilprozessrecht der Schweiz*, Basel 2004.

Wyjaśnienia wymaga kwestia przyjętej terminologii. W tytule rozprawy pojawia się termin „ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór”, który nawiązuje do brzmienia analizowanego przepisu. W polskim języku prawniczym nie występuje bardziej zwięzłe określenie tej instytucji, które mogłoby stanowić odpowiednik niemieckiego *rügelose Einlassung*. Skrócenie tego terminu do samego „wdania się w spór” mogłoby prowadzić do nieporozumień ze względu na konieczność wykładni tego pojęcia jako zwrotu normatywnego. W pracy przyjęto zatem konwencję językową, zgodnie z którą pojęciu ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór odpowiada *prorogatio fori internationalis tacita*, skrócone do *prorogatiofori tacita*. Do prorogacji dochodzi milcząco, ponieważ ustanowienie jurysdykcji krajowej następuje, jeżeli pozwany wdał się w spór, nie podnosząc zarzutu niewłaściwości międzynarodowej. Przyjęty termin był używany na określenie sytuacji, w której skutki prorogacji występowały mimo braku umowy o właściwość sądu³. W celu uniknięcia nieporozumień należy zaznaczyć, że posługiwanie się w toku wywodu terminem *prorogatiofori tacita* nie przesądza natury prawnej tej instytucji. Innymi słowy, jego użycie nie jest równoznaczne ze stwierdzeniem, że podstawą ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór jest milczące zawarcie umowy prorogacyjnej.

Głównym założeniem pracy jest spojrzenie na instytucję ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór nie tylko z perspektywy jej unormowania w art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012, lecz również funkcjonowania w postępowaniu cywilnym. Przyjęcie takiego punktu widzenia umożliwia dostrzeżenie różnych wymiarów współstosowania prawa procesowego *forum* i europejskiego prawa procesowego cywilnego oraz będące jego konsekwencją problemy praktyczne. Podejście takie dodatkowo uzasadnia znaczenie obrotu prawnego z państwami Unii Europejskiej. Niezbędne staje się zatem ustalenie, w jakim zakresie rozwiązania wewnętrznego prawa procesowego znajdują zastosowanie wprost, w jakim podlegają ograniczeniom i modyfikacjom, ze względu na konieczność zapewnienia efektywności prawa Unii Europejskiej (*effet utile*).

³ M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 279.

Celem rozważań jest całościowe przedstawienie i omówienie zagadnień związanych z ustanowieniem jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór. Instytucję tę tradycyjnie rozważano w perspektywie wpływu woli stron na jurysdykcję krajową. Praca ta zakłada jednocześnie możliwość postrzegania *prorogatio fori tacita* jako instytucji ustanowionej w celu wykluczenia możliwości skutecznego kwestionowania przez strony braku jurysdykcji krajowej po podjęciu obrony przez pozwanego. Przedstawione rozważania stanowią zatem nie tylko syntezę i krytyczną analizę poglądów wyrażanych na tle rozporządzenia nr 1215/2012 i aktów poprzedzających, lecz zawierają także ustalenia teoretyczne dotyczące natury prawej *prorogatio fori tacita* i wypracowane na tym tle wnioski dla dogmatycznej kwalifikacji art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Praca prezentuje również procesowy mechanizm ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór zintegrowany z rozwiązaniami Kodeksu postępowania cywilnego.

Wybór metod badawczych wynikał z przedstawionych celów rozprawy. Podstawowe znaczenie miała metoda dogmatycznoprawna. Osiągnięcie zamierzonego celu wymagało dokonania wykładni przepisów rozporządzenia nr 1215/2012 i konwencji lugańskiej z 2007 r. oraz uchylonych przez nie aktów prawnych z zakresu europejskiego prawa procesowego cywilnego. Nauka prawa procesowego cywilnego nie może obyć się bez praktyki jego stosowania, w której skupiają się zarówno zalety, jak i niedostatki regulacji prawnej. Dlatego w szerokim zakresie uwzględniono orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i wybranych sądów państw członkowskich. Regulacja wdania się w spór w prawie polskim nie stanowiła odrębnego przedmiotu badań. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego zostały wpisane w perspektywę rozwiązań europejskich. W pracy wykorzystano również metodę prawnoporównawczą i historycznoprawną. Uwzględniono przede wszystkim dorobek doktryny niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej. Analiza regulacji normatywnych wybranych państw obcych oraz prezentowanych na ich tle poglądów nauki posłużyła do omówienia i krytycznej oceny rozwiązań oraz konstrukcji teoretycznych przyjmowanych w europejskim prawie procesowym cywilnym.

Prezentowane rozważania zawarto w pięciu rozdziałach, poprzedzonych wstępem i zakończonych wnioskami. Na początku konieczne było przedstawienie specyfiki ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór na tle pojęcia jurysdykcji krajowej i właściwości sądu. *Prorogatio fori tacita* powstała bowiem jako podstawa kompetencji sądu zanim doszło do konceptualizacji pojęcia jurysdykcji krajowej, władzy jurysdykcyjnej i właściwości miejscowej. Z tego powodu rozdział I został poświęcony jej związkom z wymienionymi pojęciami. Rozróżnienie między jurysdykcją krajową w znaczeniu właściwości międzynarodowej oraz władzą jurysdykcyjną umożliwiło odróżnienie od siebie instytucji ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór i dobrowolnego poddania się władzy jurysdykcyjnej. W tym miejscu rozważań podjęto także kwestię związków między właściwością sądu a jurysdykcją krajową. *Prorogatioforitacita* jako instytucja prawa procesowego wykształciła się bowiem wraz ze zmianą postrzegania wagi uchybienia procesowego polegającego na rozpoznaniu sprawy przez niewłaściwy sąd.

Rozdział II zawiera ustalenia teoretyczne w przedmiocie natury prawnej ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór oraz kwalifikacji art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Przyczyną sporu o naturę prawną ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór w europejskim prawie procesowym cywilnym jest unormowanie w art. 25 i 26 rozporządzenia nr 1215/2012 dwóch sposobów prorogowania jurysdykcji krajowej. Zgodnie z postanowieniami rozporządzenia strony mogą zawrzeć umowę o właściwość międzynarodową sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, lecz do prorogacji dojdzie także wtedy, gdy pozwany wda się w spór, nie kwestionując niewłaściwości międzynarodowej sądu. Unormowanie obu instytucji w przepisach umiejscowionych w sekcji 7, zatytułowanej – zależnie od wersji językowej – „Umowa dotycząca jurysdykcji” lub „Prorogacja jurysdykcji”, skłania do postawienia pytania o tożsamość lub odrębność obu form wpływu woli stron na jurysdykcję krajową.

Zawarte w rozdziale II rozważania rozpoczyna analiza konstrukcji prawnych, które mogły stanowić punkt odniesienia w czasie prac nad poprzednikiem analizowanej normy, tj. art. 18 konwencji brukselskiej.

Pozwoliło to ustalić podobieństwo między art. 18 konwencji brukselskiej a § 39 niemieckiego Kodeksu postępowania cywilnego z 1877 r. Do dalszej, pogłębionej analizy prawnoporównawczej wybrano rozwiązania niemieckie, które – wykraczając poza regulacje pierwotnych stron konwencji brukselskiej – skonfrontowano z rozwiązaniami austriackimi i szwajcarskimi.

Z rozważań historycznoprawnych i prawnoporównawczych wynika, że natura prawna ustanowienia właściwości sądu przez wdanie się w spór była przedmiotem sporu w nauce niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej. Po zbadaniu źródeł sporu i argumentacji na tle konkretnych rozwiązań normatywnych przyjęto, że przedstawiane w doktrynie teorie natury prawnej *prorogatio fori tacita* można interpretować jako próbę uzasadnienia źródła kompetencji sądu w razie wdania się w spór. Przez uzasadnienie należy rozumieć wyjaśnienie kwestii, dlaczego samo stawienie się pozwanego przed sądem umożliwia niewłaściwemu sądowi rozpoznanie sprawy. W tym kontekście teoria umowy zakłada, że źródłem właściwości sądu, gdy pozwany, który nie kwestionuje braku właściwości, wdaje się w spór, jest zawarcie przez strony milcząco umowy o właściwość tego sądu. W myśl opozycyjnego stanowiska zasada, na której opiera się *prorogatio fori tacita*, jest prekluzja. Pogląd ten zakłada, że niepodniesienie przez pozwanego zarzutu braku jurysdykcji przed lub równocześnie z wdaniem się w spór powoduje spóźnienie tego zarzutu, a w efekcie wykluczenie dopuszczalności kwestionowania jurysdykcji na dalszym etapie postępowania. Każda z teorii podkreśla zatem inny aspekt funkcjonowania analizowanej instytucji. W kwestii natury prawnej przyjęto, że *prorogatio fori tacita* jest instytucją złożoną, wyrażającą się w realizacji dwóch zasadniczych funkcji. Z jednej strony dochodzi bowiem do poddania sporu pod jurysdykcję krajową ze względu na zachowanie stron, a z drugiej dochodzi do wyłączenia możliwości skutecznego kwestionowania braku jurysdykcji krajowej po podjęciu obrony przez pozwanego. Sens *prorogatio fori tacita* przejawia się jednocześnie w realizacji autonomii woli stron oraz interesu publicznego.

W dalszej części rozdziału II odniesiono uwagi dotyczące *prorogatio fori tacita* jako instytucji procesowej do regulacji art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Rozważenia przebiegały od analizy warstwy norma-

tywnej, wolnej od apriorycznych założeń co do natury prawnej art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012, przez omówienie poglądów nauki prawa, do przedstawienia ewolucji stanowiska Trybunału Sprawiedliwości w przedmiocie zasady prawnej uzasadniającej przyznanie sądowi kompetencji do rozpoznania sporu. Przeprowadzona analiza pozwoliła stwierdzić, że prawodawca europejski ukształtował wdanie się w spór jako samodzielną podstawę jurysdykcji krajowej. Norma ta rozwiązuje problematyczną sytuację procesową, w której strony przystępują do sporu przed niewłaściwym sądem, a następnie jedna z nich żąda zbadania właściwości sądu. Dla wystąpienia skutku, o którym stanowi art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012, niezbędne jest aktywne działanie pozwanego. Przepis nie jest więc normą prekluzyjną, ponieważ bierność pozwanego nie prowadzi do ustanowienia jurysdykcji krajowej. Jednocześnie za sprawą wdania się w spór zostaje osiągnięty skutek umowy jurysdykcyjnej w postaci stworzenia właściwości międzynarodowej sądu. Podjęte rozważania dowodzą, że art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 nie opiera się na strukturze umowy. Odrzucenie tezy o umownej naturze prorogacji na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 pozwala uniknąć określeń implikujących prawne znaczenie woli ustanowienia jurysdykcji krajowej. Ma to istotne znaczenie, ponieważ w orzecznictwie Trybunału nawiązania do umownego charakteru *prorogatio fori tacita* przekształcają się w stwierdzenia sugerujące dopuszczalność badania woli pozwanego. Taka możliwość nie znajduje natomiast uzasadnienia w rozporządzeniu nr 1215/2012. Stworzenie jurysdykcji krajowej jest refleksem czynności procesowej pozwanego, który, nie podnosząc zarzutu braku jurysdykcji, podejmuje obronę w postępowaniu. Zbieżność skutku, a więc prorogacja jurysdykcji krajowej, wyjaśnia unormowanie wdania się w spór i umowy jurysdykcyjnej w jednej sekcji rozporządzenia nr 1215/2012. W konkluzji odrzucono zatem tezę o umownym charakterze *prorogatio fori tacita*.

W rozdziale III omówiono zakres zastosowania art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 w kontekście czterech płaszczyzn stosowania rozporządzenia: terytorialnej, czasowej, przedmiotowej oraz podmiotowej. Każda z nich dotyczy rozporządzenia jako aktu prawa Unii Europejskiej, lecz w ramach dwóch ostatnich dają o sobie znać odmienności wynikające z natury ustanowienia jurysdykcji przez wdanie się w spór. Omówienie

poszczególnych państw pozwoliło na przedstawienie reguł stosowania art. 26 na tle systemu norm jurysdykcyjnych rozporządzenia nr 1215/2012. Wyznaczenie zakresu zastosowania *prorogatio fori tacita* wymagało zajęcia stanowiska w przedmiocie roli elementu obcego w stosowaniu rozporządzenia nr 1215/2012. Przeprowadzona analiza pozwoliła na postawienie tezy, że zastosowanie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 zależy od wystąpienia zwykłego, a nie kwalifikowanego, elementu zagranicznego. Łącznie rozważania zawarte w tym rozdziale zmierzały do rozgraniczenia sytuacji, w których podjęcie przez pozwanego obrony w postępowaniu przed niewłaściwym międzynarodowo sądem będzie oceniane z perspektywy systemu brukselsko-lugańskiego, od tych, w których będzie ono oceniane z perspektywy Kodeksu postępowania cywilnego.

Określając reguły stosowania art. 26 na tle systemu norm jurysdykcyjnych rozporządzenia nr 1215/2012, szczególną uwagę zwrócono na podmiotowy zakres zastosowania. Praktyczne znaczenie tej kwestii jest trudne do przecenienia. Wyrazić ją można w pytaniu o znaczenie miejsca zamieszkania stron postępowania dla stosowania art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Zakładając, że pozostałe warunki stosowania rozporządzenia są spełnione, właśnie miejsce zamieszkania stron rozgranicza stosowanie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 od prawa krajowego. W tym zakresie rozporządzenie umożliwia sformułowanie dwóch stanowisk. Zgodnie z pierwszym art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 znajduje zastosowanie zgodnie z regułą ogólną zawartą w art. 6 ust. 1, a więc w wypadkach, w których pozwany ma miejsce zamieszkania w jednym z państw członkowskich. Zwolennicy przeciwnego stanowiska podnoszą, że ze względu na zamieszczenie art. 26 we wspólnej sekcji z art. 25 rozporządzenia nr 1215/2012, stanowiącym wyjątek od przytoczonej reguły, oba przepisy powinny mieć ten sam podmiotowy zakres zastosowania, tj. niezależnie od miejsca zamieszkania stron. Prawodawca europejski nie zdecydował się na przecięcie tych wątpliwości, chociaż problem występował także w okresie obowiązywania art. 18 konwencji brukselskiej i art. 24 rozporządzenia nr 44/2001. Określenie granic podmiotowych wdania się w spór pozostawiono tym samym doktrynie oraz orzecznictwu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jednak

dotychczasowe próby wykładni nie przynoszą jednego powszechnie akceptowanego rezultatu.

Rozważania dotyczące podmiotowego zakresu ustanowienia jurysdykcji krajowej uzasadniają stanowisko o uniwersalnym stosowaniu art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Nawet jeśli odrzuca się tezę o umownym charakterze *prorogatio fori tacita*, to unormowanie w jednej jednostce redakcyjnej umowy jurysdykcyjnej oraz ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór może uzasadniać stosowanie obu tych instytucji w tych samych granicach podmiotowych. Względ na realizację procesowej autonomii stron uzasadnia paralelne stosowanie wymagania miejsca zamieszkania stron w Unii Europejskiej w odniesieniu do obu tych instytucji. Oznacza to, że ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór według rozporządzenia nr 1215/2012 jest dopuszczalne niezależnie od miejsca zamieszkania stron, a więc obejmuje nawet sprawy, w których ani powód, ani pozwany nie mają miejsca zamieszkania lub siedziby w Unii Europejskiej. Dla przecięcia wszystkich wątpliwości niezbędną wydaje się jednak interwencja prawodawcy europejskiego.

W rozdziale IV przedstawiono kluczowe z perspektywy tematu pracy rozważania dotyczące procesowego mechanizmu ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór. Okoliczność, że jurysdykcja krajowa może zostać ustanowiona w toku sprawy ze względu na pojawienie się stron przed sądem, determinuje wykładnię art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Stan niepewności co do istnienia jurysdykcji krajowej nie powinien bowiem trwać zbyt długo. Konieczne staje się właściwe określenie chwili, po której niedopuszczalne jest kwestionowanie jurysdykcji krajowej. Z tego względu kluczowe znaczenie ma prawidłowe zdefiniowanie pojęć wdania się w spór oraz zakwestionowania jurysdykcji krajowej.

W europejskim prawie procesowym cywilnym pojęcie wdania się w spór podlega wykładni autonomicznej ze względu na konieczność zapewnienia jednolitego stosowania w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej nie definiuje wprost tego pojęcia, lecz taka definicja jest logiczną konsekwencją

przyjętej w orzecznictwie chwili, w której pozwany powinien wytknąć brak jurysdykcji krajowej. Trybunał konsekwentnie przyjmuje, że „podniesienie zarzutu braku jurysdykcji krajowej, o ile nie nastąpiło przed podjęciem wszelkiej obrony co do istoty sprawy, nie może w każdym razie nastąpić po zajęciu stanowiska uznawanego przez wewnętrzne prawo procesowe za pierwszą obronę podjętą przez sądem rozpoznającym sprawę”⁴. Konsekwencją odesłania do *legis fori* w celu ustalenia pierwszej czynności obronnej pozwanego jest przenikanie rozwiązań prawa procesowego państw członkowskich do stosowania art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012, z czym wiąże się ryzyko podważenia przewidywalności tej normy jurysdykcyjnej.

Analiza orzecznictwa sądów państw członkowskich wskazuje, że dotychczasowa wykładnia wypracowana w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w stopniu niewystarczającym zapewnia jednolite rozumienie wdania się w spór. Wydaje się, że stwierdzenie, iż pozwany wdał się w spór, powinno mieć miejsce na podstawie kwalifikacji zachowania pozwanego według przyjętego kryterium w celu ustalenia zaistnienia określonego skutku. Wdanie się w spór nie oznacza bowiem jednej, konkretnej czynności procesowej, lecz skutek czynności podejmowanych w postępowaniu. Z funkcji ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór wynika, że pozwany powinien najpóźniej w momencie zajęcia stanowiska w przedmiocie dopuszczalności lub zasadności powództwa podnieść zarzut braku jurysdykcji krajowej. Definiując pojęcie zakwestionowania jurysdykcji krajowej, przyjęto, że zakwestionowanie jurysdykcji krajowej następuje, jeżeli na podstawie treści oświadczenia pozwanego bądź prawnej kwalifikacji jego przytoczeń jest obiektywnie zrozumiałe, iż pozwany wskazuje na niewłaściwość międzynarodową sądu państwa członkowskiego. Oznacza to, że do zakwestionowania jurysdykcji dojdzie nie tylko wtedy, gdy pozwany

⁴ Zob. wyrok TSUE z 24.06.1981 r. w sprawie C-150/80, Elefanten Schuh GmbH przeciwko Pierre Jacqmain, ECLI:EU:C:1981:148, nb. 16 i n.; pogląd ten został utrzymany w odniesieniu do art. 24 rozporządzenia nr 44/2001; zob. wyroki TSUE: z 13.06.2013 r. w sprawie C-144/12, Goldbet Sportwetten GmbH przeciwko Massimo Sperindeo, ECLI:EU:C:2013:393, nb. 37; z 27.02.2014 r. w sprawie C-1/13, Cartier parfums - lunettes SAS, Axa Corporate Solutions Assurance przeciwko Ziegler France SA, ECLI:EU:C:2014:109, nb. 36.

wprost podniesienie zarzut niewłaściwości międzynarodowej, lecz także wtedy, gdy z zachowania pozwanego można wnioskować, iż pośrednio kwestionuje on jurysdykcję krajową.

Ustalenia dotyczące znaczenia pojęć wdania się w spór oraz zakwestionowania jurysdykcji krajowej pozwoliły na przedstawienie w rozdziale IV szeregu uwag dotyczących stosowania art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 w postępowaniu cywilnym prowadzonym na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego. Wyznaczając chwilę, w której może dojść do wdania się w spór, zwrócono uwagę na zmiany w systemie koncentracji materiału procesowego wprowadzone ustawą z 4.07.2019 r.⁵ W świetle reguł obowiązujących przed tą nowelizacją, jeżeli odpowiedź na pozew stanowiła pierwsze pismo procesowe w sprawie, to pozwany powinien zakwestionować w nim jurysdykcję krajową, o ile nie zamierzał jej ustanowić. Możliwość wytknięcia braku jurysdykcji krajowej na początku rozprawy była natomiast aktualna, jeżeli pozwany nie wniósł odpowiedzi na pozew i nie podjął innych czynności w sprawie, względnie nie uczestniczył w posiedzeniu wyznaczonym na podstawie uchylonego art. 207 § 4 k.p.c. *De lege lata* właściwym etapem postępowania, na którym powinno dojść do zakwestionowania jurysdykcji krajowej, o ile pozwany nie chce jej ustanowić, również jest wniesienie odpowiedzi na pozew. Jednak pozwany, który nie wniósł odpowiedzi na pozew lub którego odpowiedź została zwrócona, nadal może zakwestionować jurysdykcję krajową, podejmując czynności w sprawie. Wyznaczając chwilę, w której zarzut powinien zostać podniesiony, uwzględniono możliwość wyznaczenia posiedzenia przygotowawczego. Cel i przebieg tego posiedzenia wskazuje, że w jego toku może dojść do wdania się w spór. O ile więc pozwany nie chce ustanowić jurysdykcji krajowej, to powinien wytknąć jej brak na początku posiedzenia przygotowawczego. W wypadkach, w których posiedzenie przygotowawcze nie zostało wyznaczone lub pozwany nie stawiał się na nim, zarzut braku jurysdykcji krajowej może zostać podniesiony jeszcze na początku rozprawy, pod warunkiem, że pozwany nie podejmował wcześniej innych czynności, które mogłyby skutkować wdaniem się w spór. Ewentualne niesta-

⁵ Ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469).

wiennictwo lub nieprzejawianie przez pozwanego aktywności podczas rozprawy nie skutkuje natomiast wdaniem się w spór. W konsekwencji jurysdykcja krajowa sądu w chwili wydania wyroku zaocznego nie może wynikać z art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Wykładnię zezwalającą na doręczenie pozwanemu wyroku zaocznego wydanego w sprawie, w której sądowi nie przysługuje jurysdykcja krajowa, z oczekiwaniem, że pozwany w sprzeciwie od tego wyroku wda się w spór, a tym samym ustanowi jurysdykcję krajową, oceniono jako sprzeczną z art. 26 w zw. z art. 28 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012.

Analiza wdania się w spór jako podstawy jurysdykcji krajowej wymagała ponadto rozważenia elementu podmiotowego. Dosłowne brzmienie przepisu odsyła do wdania się w spór przez pozwanego, jednak pojęcie to obejmuje także wypadki działania przedstawicieli pozwanego lub wielopodmiotowości w postępowaniu. Istotne znaczenie miało również zbadanie wpływu zdarzeń prowadzących do zmiany podmiotu lub przedmiotu postępowania na jurysdykcję krajową ustanowioną przez wdanie się w spór. Zawarta w rozdziale IV analiza poszczególnych elementów procesowego mechanizmu ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór pozwoliła w efekcie zintegrować art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012 z regulacjami Kodeksu postępowania cywilnego.

W rozdziale V, ostatnim, scharakteryzowano *prorogatioforitacita* w systemie norm jurysdykcyjnych rozporządzenia nr 1215/2012. Umożliwiło to wykazanie współzależności między wdaniem się w spór a innymi instytucjami europejskiego prawa procesowego cywilnego. Określono sposób ochrony słabszej strony stosunku pracy, ubezpieczeniowego oraz umów zawieranych z konsumentem w razie wdania się w spór. Prawodawca europejski w rozporządzeniu nr 1215/2012 przyjął obowiązek poinformowania o skutkach wdania się w spór słabszej strony określonych stosunków prawnych. Niezbędne stało się więc omówienie sposobu realizacji tego obowiązku, jak też skutków jego niezachowania dla ustanowienia jurysdykcji krajowej. Konieczne było także zbadanie następstw ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór. Rozważano w szczególności problem ustanowienia właściwości miejscowej na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012. Analizę związku między *prorogatio fori tacita* a umową jurysdykcyjną ujęto natomiast

z perspektywy wdania się w spór przed *forum derogatum* oraz *forum prorogatum*. W grupie zagadnień dotyczących wpływu art. 26 na inne instytucje rozporządzenia nr 1215/2012 mieści się także problem badania jurysdykcji krajowej jako podstawy odmowy uznania bądź wykonania orzeczenia. Szczegółowe omówienie tej problematyki pozwoliło na określenie wzajemnych relacji między trzema przepisami, w których prawodawca europejski użył pojęcia wdania się w spór: art. 26, art. 28 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1215/2012.

Poza zakreśloną w ten sposób tematyką pracy pozostały zagadnienia o charakterze ogólnym dotyczące pojęcia, historii i systematyki europejskiego prawa procesowego oraz stosowania rozporządzenia nr 1215/2012 jako aktu prawa Unii Europejskiej. Powyższa problematyka doczekała się bowiem wielu opracowań, również w nauce polskiej. Zbyteczne było więc powtarzanie tych treści w pracy z zakresu prawa procesowego cywilnego dotyczącej szczególnej podstawy jurysdykcji krajowej. Rezygnacja z omówienia tej problematyki wynika z przekonania, że analizując zagadnienie z zakresu europejskiego prawa procesowego cywilnego, należy postępować zgodnie z regułami stosowania prawa Unii Europejskiej, zamiast koncentrować uwagę na ich opisaniu.

W pracy uwzględniono stan prawny, literaturę i orzecznictwo na dzień 1.12.2019 r.

Monografia stanowi zaktualizowaną wersję mojej rozprawy doktorskiej pt. *Ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór według Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012*, którą obroniłem w lutym 2019 r. przed Radą Instytutu Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Na wstępie chciałbym podziękować Panu Prof. dr. hab. Karolowi Weitzowi, promotorowi mojego doktoratu, za opiekę naukową, inspirację i cenne uwagi podczas badań nad zagadnieniami stanowiącymi przedmiot rozprawy. Podziękowania kieruję także do recenzentów – Pana dr. hab. Andrzeja Torbusa, prof. Uniwersytetu Śląskiego oraz Pana

dr. hab. Marcina Walasika, prof. Uniwersytetu Adama Mickiewicza, których spostrzeżenia pomogły w opracowaniu tej wersji pracy. Za cenne i życzliwe uwagi serdecznie dziękuję promotorowi pomocniczemu Panu dr. hab. Tadeuszowi Zembrzuskiemu. Wyrazy wdzięczności składam także Panu Prof. dr. hab. Tadeuszowi Erecińskiemu za liczne wskazówki i rady udzielone mi podczas przygotowywania rozprawy. Podziękowania należą się także Panu Prof. Dr. Dres. h.c. Burkhardowi Hessowi, dyrektorowi Max Planck Institute Luxembourg for International, European and Regulatory Procedural Law, a także środowisku naukowemu tego Instytutu, w którym przebywałem na stypendium badawczym, przygotowując rozprawę doktorską.

Przygotowanie pracy nie byłoby możliwe, gdyby nie wiele godzin dyskusji, konsultacji i życzliwych uwag kolegów i koleżanek z Instytutu Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego – za które bardzo dziękuję.

Rozdział I

JURYSDYKCJA KRAJOWA – ZAGADNIENIA PODSTAWOWE

1. Pojęcie jurysdykcji krajowej

Z perspektywy teoretycznej rozgraniczenie zakresu działania wymiarów sprawiedliwości różnych państw następuje na dwóch płaszczyznach¹: pierwsza dotyczy określenia, czy sądy danego państwa są powołane do rozstrzygnięcia sprawy ze względu na powiązanie jej z tym państwem, a druga obejmuje zagadnienie dopuszczalności prowadzenia postępowania i rozstrzygnięcia danej sprawy jako przejawu działalności władczej każdego państwa, która podlega ograniczeniu ze względu na istnienie immunitetów wynikających z prawa międzynarodowego publicznego². Wymienione płaszczyzny mogą zostać objęte jedną złożoną bądź dwiema odrębnymi instytucjami prawnymi. Pierwsze rozwiązanie, nazywane koncepcją monistyczną, polega na unormowaniu jurysdykcji krajowej

¹ T. Erciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2000, s. 62. A. Torbus zwraca uwagę na to, że wspólną cechą zróżnicowanych wypowiedzi dotyczących pojęcia jurysdykcji krajowej jest wyjaśnianie jej znaczenia w związku z zadaniami władzy sądowniczej – zob. A. Torbus, *Umowa jurysdykcyjna w systemie międzynarodowego postępowania cywilnego*, Toruń 2012, s. 45.

² K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 450–451. Ten aspekt jurysdykcji można także ująć jako pytanie: czy w świetle prawa międzynarodowego publicznego państwo może w konkretnej sprawie udzielić ochrony prawnej przez swoje sądy lub inne powołanego do tego organy? Zob. P. Grzegorzczak, *Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 79.

jako jednej instytucji, obejmującej całokształt warunków, od których spełnienia zależy dopuszczalność rozstrzygnięcia sprawy przez sądy danego państwa. Koncepcja dualistyczna zakłada natomiast normatywne wyodrębnienie dwóch instytucji odpowiadających obu aspektom. Pierwszą z nich jest władza jurysdykcyjna (*facultas iurisdictionis*) oznaczająca wynikającą z suwerenności kompetencję danego państwa do sprawowania wymiaru sprawiedliwości, która może zostać ograniczona ze względu na istnienie prawnomiędzynarodowych immunitetów³, a drugą jest jurysdykcja krajowa rozumiana jako właściwość międzynarodowa oznaczająca właściwość sądów danego państwa, wynikającą z powiązania sprawy z państwem⁴.

Nie istnieje normatywne ujęcie problematyki jurysdykcji krajowej wspólne państwom członkowskim Unii Europejskiej. Doktryna niemiecka konsekwentnie rozróżnia pojęcie jurysdykcji (*Gerichtsbarekeit*) jako wynikającej z suwerenności władzy rozstrzygania spraw, o znaczeniu zbliżonym do pojęcia władzy jurysdykcyjnej, od właściwości międzynarodowej (*internationale Zuständigkeit*)⁵. Jurysdykcja jest postrzegana jako władza rozstrzygania spraw, obejmująca osoby i rzeczy znajdujące się na terytorium państwa, która podlega ograniczeniom ze względu na suwerenność innych państw, czego wyrazem jest poszanowanie prawnomiędzynarodowych immunitetów⁶. Właściwość międzynarodowa określa natomiast, które ze spraw, w których przysługuje jurysdykcja, rzeczywiście mogą być rozpoznawane przez sądy ze względu na związek

³ Termin „immunitet prawnomiędzynarodowy” używany jest dla oznaczenia w sposób ogólny instytucji prawnej mającej swe źródło w prawie międzynarodowym publicznym; dla określenia zbiorczo instytucji normowanych w Kodeksie postępowania cywilnego – immunitetu sądowego oraz immunitetu jurysdykcyjnego – używany będzie termin „immunitet procesowy”; por. P. Grzegorzczak, *Immunitet...*, s. 56.

⁴ K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 96; por. też A. Torbus, *Umowa jurysdykcyjna...*, s. 46 i n.

⁵ Wyróżnienie obu aspektów jurysdykcji krajowej w doktrynie niemieckiej notuje się od czasów prac M. Pagenstechera (M. Pagenstecher, *Gerichtsbarekeit und internationale Zuständigkeit als selbständige Prozeßvoraussetzungen*, *RebelsZ* 1937/11, s. 337 i n.); zob. A. Heldrich, *Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht*, Berlin–Tübingen 1969, s. 68–69; por. też H. Matthies, *Die deutsche internationale Zuständigkeit*, Frankfurt am Main 1955, s. 8, 18 i n.

⁶ H. Matthies, *Die deutsche...*, s. 30.

między sprawą lub stronami a państwem. Na płaszczyźnie normatywnej oba te pojęcia określają dwie odrębne od siebie przesłanki procesowe⁷. Doktryna niemiecka określa wzajemne relacje między nimi w ten sposób, że istnienie jurysdykcji jest przesłanką właściwości międzynarodowej, w tym znaczeniu, że jurysdykcja wyznacza granice sprawowania wymiaru sprawiedliwości, a właściwość międzynarodowa decyduje, w których sprawach państwo korzysta z przysługującej mu władzy⁸.

Odmienne rozwiązanie przyjęto w Austrii. Na płaszczyźnie normatywnej władza jurysdykcyjna i właściwość międzynarodowa są określane przez jedno pojęcie jurysdykcji krajowej (*inländische Gerichtsbarkeit*). Ustawodawca austriacki posługuje się jednolitym pojęciem jurysdykcji krajowej, lecz jego procesowe funkcjonowanie jest współcześnie zróżnicowane ze względu na rodzaj normowanej sytuacji procesowej⁹. Wyodrębnia się brak jurysdykcji krajowej spowodowany wystąpieniem prawnomiędzynarodowego immunitetu od braku wynikającego z faktu, że żaden sąd austriacki nie jest właściwy do rozpoznania sprawy. Z tej przyczyny austriacka nauka prawa opowiada się za rozróżnieniem tych dwóch instytucji¹⁰.

Współcześnie doktryna francuska, mając na względzie kompetencję sądów francuskich do rozpatrywania spraw z elementem zagranicznym, odróżnia przesłankę właściwości międzynarodowej (*compétence internationale*) od władzy jurysdykcyjnej, której brak może wynikać z przysługującego stronie immunitetu wynikającego z prawa międzynarodowego¹¹. Stanowisko to znajduje odzwierciedlenie w odmiennym

⁷ H. Schack, *Internationales Zivilverfahrensrecht mit internationalem Insolvenz- und Schiedsverfahrensrecht. Ein Studienbuch*, München 2014, s. 65.

⁸ R. Geimer, *Internationales Zivilprozessrecht*, Köln 2015, s. 359–360.

⁹ G.E. Kodek, P.G. Mayr, *Zivilprozessrecht*, Wien 2013, s. 102.

¹⁰ P.G. Mayr, *Jurisdiktionsnorm und Gerichtsorganisationsgesetz nach 100 Jahren* [w:] *100 Jahre österreichische Zivilprozessgesetze*, Hrsg. P.G. Mayr, Wien 1998, s. 52; zob. też A. Torbus, *Ewolucja pojęcia jurysdykcji krajowej w austriackiej doktrynie i judykaturze drugiej połowy XX wieku* [w:] *O prawie i jego dziejach księgi dwie. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin*, ks. II, red. M. Mikołajczyk, Białystok–Katowice 2010, s. 720–721.

¹¹ L. Cadet, J. Normand, S. Amrani-Mekki, *Théorie générale du procès*, Paris 2010, s. 155–156; L. Cadet, E. Jeuland, *Droit judiciaire privé*, Paris 2013, s. 362–363.

Bartosz Wołodkiewicz – doktor nauk prawnych; adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; członek Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego; radca prawny; stypendysta Max Planck Institute for International, European and Regulatory Procedural Law w Luksemburgu; autor publikacji z zakresu prawa postępowania cywilnego; sekretarz redakcji i członek komitetu redakcyjnego kwartalnika „Polski Proces Cywilny”.

Kwestia ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór ma coraz większe znaczenie w praktyce, ponieważ coraz powszechniejsze stają się relacje prawne podmiotów polskich z partnerami z innych państw Unii Europejskiej. Na podstawie przepisów rozporządzenia Bruksela I bis z perspektywy ich stosowania w postępowaniu cywilnym autor dokonał analizy znaczenia, zakresu zastosowania i funkcjonowania wdanie się w spór jako podstawy jurysdykcji krajowej. Przedstawił ustalenia teoretyczne w przedmiocie natury prawnej ustanowienia jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór, a także wyjaśnił praktyczne znaczenie pojęcia „wdanie się w spór” oraz problematykę zakwestionowania jurysdykcji krajowej.

Publikacja może być wykorzystywana przez adwokatów, radców prawnych, sędziów jako pomocne narzędzie przy rozstrzyganiu problemów, które powstają w konkretnych postępowaniach cywilnych w związku z potrzebą badania jurysdykcji krajowej i wykładni art. 26 rozporządzenia Bruksela I bis. Zainteresuje także menedżerów podmiotów, które uczestniczą w obrocie gospodarczym z państwami UE, oraz pracowników naukowych zajmujących się omawianą tematyką.

„Autor w bardzo szerokim zakresie wykorzystał źródła obcojęzyczne, nie tylko doktrynalne, lecz także dorobek orzecznictwa sądów państw obcych. Wraz z wszechstronnie zilustrowanym w opracowaniu orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej może to stanowić istotną pomoc dla sądów polskich przy wykładni istotnych z punktu widzenia tematu rozprawy przepisów rozporządzenia nr 1215/2012”.

Dr hab. Paweł Grzegorzczak, prof. UAM

„W pracy poczyniono wiele wartościowych ustaleń, które mogą przyczynić się nie tylko do rozwoju nauki polskiej, ale także mieć istotne znaczenie z punktu widzenia stosowania prawa procesowego cywilnego w sprawach z elementem zagranicznym. Zawarte w pracy rozważania mogą okazać się pomocne przede wszystkim przy wykładni art. 26 rozporządzenia nr 1215/2012”.

Dr hab. Agnieszka Laskowska-Hulisz, prof. UMK

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8187-297-3

